

Katarzyna Dygulska*
Ewa Szafraniec-Siluta*

ROZDZIAŁ 8.

OCENA FINANSOWYCH INSTRUMENTÓW WSPARCIA GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE

1. Wprowadzenie

Rolnictwo to sektor, który wymaga ciągłego rozwoju, szczególnie, że jest jednym z podstawowych elementów systemu gospodarczego. W Polsce rolnictwo ma bezsprzecznie olbrzymie znaczenie zarówno historyczne, jak i polityczne oraz gospodarcze¹⁸⁸. Sektor rolno-spożywczy jest traktowany jako główny element łańcucha dostaw całego sektora żywnościowego¹⁸⁹. Rolnicy doświadczają różnych problemów związanych z dochodowością swoich gospodarstw. Każdy rolnik chcący unowocześnić swoje gospodarstwo, a co za tym idzie zachować dobrą pozycję na rynku, musi dokonywać modernizacji posiadanego majątku. Wymaga to zgromadzenia kapitału. Gospodarstwa rolne wyróżnia to, że cechują się one

---

* Lic. Katarzyna Dygulska, absolwentka kierunku *Finanse i Rachunkowość*, Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska.

* Dr Ewa Szafraniec-Siluta, Politechnika Koszalińska, Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Finansów, ORCID: 0000-0001-8168-4325.

¹⁸⁸ R. Ryś-Jurek, *Bezpieczeństwo finansowe i stabilność finansowa gospodarstw rolnych w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2023, s. 41.

¹⁸⁹ M. Soliwoda, J. Herda-Kopańska, A. Gorzelak, J. Pawłowska-Tyszko, *Instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie – rozwiązania krajowe i międzynarodowe*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwowy Instytut Badawczy, Rolnictwo Polskie i UE 2020+ Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje, Warszawa 2016, s. 7-10.

wysokim poziomem samofinansowania. Głównym źródłem finansowania gospodarstw rolnych w Polsce jest zatem kapitał własny¹⁹⁰. Decyzje finansowe uzależnione są od tego na co nastawione jest dane gospodarstwo rolne, jaką specyfiką działalności się charakteryzuje. Z badań wynika, że czynniki finansowe determinują rozwój inwestycji¹⁹¹. Istotne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego są zatem uwarunkowania dostępu do kapitału gospodarstw rolnych. W przypadku gospodarstw rolnych charakterystyczne jest także bardzo silne powiązanie gospodarstwa domowego z rolniczymi przedsiębiorstwami produkcyjnymi¹⁹². Istotnym wsparciem dochodów rolniczych gospodarstw domowych, które to często stają się źródłem finansowania gospodarstwa rolnego, są dopłaty bezpośrednie¹⁹³. Jedną z głównych możliwości pozyskania kapitału pochodzenia zewnętrznego jest natomiast kredyt. Rynek kredytów rolniczych w Polsce jest na niskim poziomie¹⁹⁴, w związku z tym rolnicy bardzo często mają problem związany z dostępem do kapitału ze źródeł instytucjonalnych. W literaturze podkreśla się, że jest to skutek wysokiego ryzyka operacyjnego i asymetrii informacji¹⁹⁵.

W gospodarce rynkowej, za czynnik umożliwiający rozwój gospodarczy uważa się inwestowanie, które jest podstawą działalności prowadzonej przez podmioty gospodarujące. Aby zrealizować jakąkolwiek inwestycję potrzebny jest kapitał obcy lub własny. Kapitał obcy to przede wszystkim kredyt lub pożyczka. Oprocentowanie kapitału w rolnictwie powinno być nieco niższe niż

---

¹⁹⁰ D. Zawadzka, E. Szafraniec-Siluta, A. Strzelecka, *Debt as a Source of Financial Energy of the Farm- What Causes the Use of External Capital in Financing Agricultural Activity? A Model Approach*, „Energies” 2021, 14(14), 4124.

¹⁹¹ E. Szafraniec-Siluta, D. Zawadzka, A. Strzelecka, *Application of the logistic regression model to assess the likelihood of making tangible investments by agricultural enterprises*, „Procedia Computer Science” 2022, vol. 207, s. 3894-3903.

¹⁹² T. Felczak, *Źródła finansowania działalności indywidualnych gospodarstw rolniczych w opinii zarządzających*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 74, tom 2, Szczecin 2015, s. 83-91.

¹⁹³ A. Strzelecka, D. Zawadzka, *Savings as a Source of Financial Energy on the Farm—What Determines the Accumulation of Savings by Agricultural Households? Model Approach*, „Energies” 2023, 16(2), 696.

¹⁹⁴ M. Mądra, *Źródła finansowania inwestycji w indywidualnych gospodarstwach rolniczych*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki Naukowe, tom XI, nr 1, Warszawa 2009, s. 273-278.

¹⁹⁵ R. Kata, *Asymetria informacji jako przyczyna ograniczeń kredytowych w rolnictwie*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, nr 88, Warszawa 2011, s. 127-140.

w innych dziedzinach gospodarki. Jednym z kredytów cieszącym się bardzo dużym zainteresowaniem, który spełnia tę zasadę, jest kredyt preferencyjny. Ten rodzaj kredytu jest instrumentem interwencyjnym mającym na celu¹⁹⁶:

- wsparcie rozwoju gospodarstw rolnych poprzez poprawę warunków pracy,
- pomoc finansową dla działu produkcji,
- przyspieszenie zmian strukturalnych,
- dostosowanie gospodarstw rolnych do warunków panujących dla gospodarki rynkowej,
- poprawę efektywności i rentowności gospodarstwa rolnego.

Objęcie rolnictwa preferencyjnym kredytowaniem wynika m.in. z wysokiego ryzyka tego sektora gospodarki. Wśród ryzyka działalności rolniczej wyróżnia się¹⁹⁷:

- ryzyko produkcyjne – jest związane ze zmianami pogodowymi i klimatycznymi, zależne jest także od możliwości wystąpienia chorób u zwierząt, dlatego uważa się je za odpowiedzialne za powstałe w produkcji szkody,
- ryzyko cenowe – charakteryzuje się niepewnością związaną z relacją ceny artykułów rolnych w stosunku do cen środków produkcji w rolnictwie, cen produktów sprzedawanych i kupowanych,
- ryzyko instytucjonalne – główną cechą jest niepewność związana z decyzjami gospodarczymi w sektorze rolnym, na które wpływają zmiany w polityce państwa, a także różnorodność przepisów wykonawczych,
- ryzyko finansowe – odnosi się do zmian stóp procentowych, braku możliwości dostępu do kredytu, a także zmiany kursu walut,
- ryzyko osobowe – wiąże się przede wszystkim z utratą zdrowia osoby kierującej gospodarstwem,
- ryzyko technologiczne – związane jest z nagłymi zmianami technologicznymi dotyczącymi np. sprzętu rolnego,
- ryzyko majątkowe – odnosi się do czynności, będących skutkiem szkody, których wynikiem jest negatywna zmiana w majątku rzeczowym gospodarstwa.

Ryzyko istnieje w każdej gałęzi gospodarki, a rolnictwo obarczone nim jest w sposób szczególny. Rolnictwo jest zatem objęte szczególnymi finansowymi systemami wsparcia, zarówno na szczeblu całej Unii Europejskiej, jak i Polski.

---

¹⁹⁶ D. Czerwińska-Kayzer, *Kredyt preferencyjny – źródło kapitału w gospodarstwach rolnych*, Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu, Ekonomia 1, 2002, s. 110-111.

¹⁹⁷ D. Laska, L. Wicki, *Rodzaje ryzyka w działalności rolniczej oraz ich postrzeganie przez rolników*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” Zeszyty Naukowe SGGW, nr 95, Warszawa 2012, s. 23-40.

Tym bardziej, że z danych Powszechnego Spisu Rolnego wynika, że liczba gospodarstw rolnych w Polsce zmniejsza się (tabela 1).

Tabela 1. Liczba oraz powierzchnia gospodarstw rolnych w Polsce w 2010 oraz 2020 roku

Wyszczególnienie	2010	2020
Liczba gospodarstw rolnych [tys.]	1509	1317
Średnia powierzchnia gruntów ogółem [ha]	11,3	12,4
Średnia powierzchnia użytków rolnych [ha]	9,8	11,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników z Powszechnego Spisu Rolnego 2020, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/psr-2020/powszechny-spis-rolny-2020-raport-z-wynikow,4,1.html>, (data dostępu 15.08.2021).

Z danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020 wynika, że liczba gospodarstw rolnych ogółem w ostatnim dziesięcioleciu zanotowała spadek o 192 tys. Średnia powierzchnia gruntów ogółem zwiększyła się o 1,1 ha. Średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem także wzrosła o 1,3 ha. Pomimo zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych, średnia powierzchnia gruntów wzrastała, co wskazuje na powiększanie się powierzchni gospodarstw rolnych. Potwierdza to analiza rozkładu gospodarstw rolnych według różnych grup użytków rolnych. W tabeli 2 przedstawiono grupy obszarów użytków rolnych, z podziałem na ich wielkość według powierzchni posiadanych użytków rolnych w 2010 i 2020 roku.

Tabela 2. Liczba gospodarstw rolnych według poszczególnych grup obszarowych w 2010 oraz 2020 roku [tys.]

Grupy obszarowe użytków rolnych	2010	2020
Ogółem	1509	1317
Do 1 ha włącznie	25	79
1-5 ha	790	662
5-10 ha	346	289
10-15 ha	152	131
15-20 ha	72	65
20-50 ha	97	106
50 i więcej ha	27	39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Głównego Spisu Powszechnego, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/psr-2020/powszechny-spis-rolny-2020-raport-z-wynikow,4,1.html>, (data dostępu 15.08.2021).

Najwięcej gospodarstw rolnych znajduje się w grupie obszarowej od 1 do 5 ha, gdzie liczba gospodarstw wyniosła 790 tys. w 2010 roku. W 2020 roku później liczba ta zmniejszyła się do poziomu 662 tys. Kolejna największa liczba gospodarstw rolnych ogółem znajduje się w grupie obszarowej w zakresie 5-10 ha. Liczba tych gospodarstw w 2010 wyniosła 346 tys., a w ciągu ostatnich dziesięciu lat zmniejszyła się do poziomu 289 tys. Najmniej gospodarstw rolnych znajduje się w grupie 50 i więcej ha. Jednakże w tej grupie zanotowano wzrost liczby gospodarstw. Prawdopodobnie wzrosła zatem liczba gospodarstw wyspecjalizowanych. Zmiany te wynikają m.in. z przyjętej polityki w zakresie finansowych systemów wsparcia gospodarstw rolnych oraz jednocześnie pokazują potrzebę kontynuacji strategii przyjętej w tym zakresie.

2. Metodyka badań

Celem badań jest analiza uwarunkowań wybranych finansowych systemów wsparcia rolnictwa w Polsce. Tak sformułowanemu celowi przyporządkowano następujące zadania badawcze:

- ocena uwarunkowań funkcjonowania gospodarstw rolnych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem decyzji finansowych rolników;
- ocena wybranych instrumentów wsparcia rolnictwa współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej,
- ocena preferencyjnego kredytowania rolnictwa, jako pomocy krajowej oferowanej gospodarstwom rolnym w Polsce.

Badania przeprowadzono w oparciu o dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Zakres podmiotowy stanowią zatem rolnicy, zakres przestrzenny badań to Polska. Zakres czasowy jest zróżnicowany z uwagi na różne sposoby prezentacji danych przez ARiMR.

Dla realizacji założonego celu pracy wykorzystano następujące metody badawcze: analiza literatury, analiza danych, opisowa oraz tabelaryczna metoda prezentacji danych.

3. Wyniki badań

Pierwszy etap badań obejmuje analizę wybranych systemów wsparcia gospodarstw rolnych finansowanych ze środków Unii Europejskiej. Dokonano zatem oceny wykorzystania systemów wsparcia bezpośredniego oraz środków pochodzących z PROW na lata 2014-2020.

W ramach Wspólnej Polityki Rolnej powstał najbardziej znany instrument będący wsparciem dla rozwoju obszarów wiejskich. Jest nim system płatności ze

środków publicznych, tzw. system wsparcia bezpośredniego. Ponad 1,4 mln¹⁹⁸ rolników z Polski skorzystało z pomocy systemu płatności bezpośrednich dzięki członkostwu Polski w UE. Płatności bezpośrednie są jednym z kluczowych elementów polityki rolnej zapewniającym pewnego rodzaju bezpieczeństwo gospodarstwom rolnym. Obecnie na całym terytorium UE, blisko 7 milionów¹⁹⁹ gospodarstw rolnych korzysta z płatności bezpośrednich. Kwota, jaką może otrzymać rolnik jest uzależniona od rocznego przydziału funduszy z puli środków finansowych z budżetu Unii Europejskiej dla określonego państwa. Obecnie zasady obowiązujące w ramach funkcjonowania wsparcia płatności bezpośrednich pozwalają na dobrowolny podział (oczywiście z przestrzeganiem prawa unijnego) uzyskanych funduszy wśród różnych systemów płatności bezpośrednich przez organy krajowe.

System funkcjonujący od 2016 roku w ramach wsparcia bezpośredniego dla gospodarstw rolnych w Polsce składa się z następujących elementów²⁰⁰: jednolita płatność obszarowa (JPO), płatność za zazielenienie, płatność dodatkowa (redystrybucyjna), płatność dla młodych rolników, płatności związane z produkcją (płatność do bydła, płatność do krów, płatność do owiec, płatność do kóz, płatność do powierzchni upraw roślin wysokobiałkowych, płatność do powierzchni uprawy chmielu, płatność do powierzchni uprawy ziemniaków, płatność do powierzchni uprawy buraków cukrowych, płatność do powierzchni uprawy pomidorów, płatność do powierzchni uprawy owoców miękkich, płatność do powierzchni uprawy lnu, płatność do powierzchni uprawy konopi włóknistych), przejściowe wsparcie krajowe.

W tabeli 3 przedstawiona została liczba gospodarstw rolnych, które otrzymały wsparcie w ramach płatności bezpośrednich w latach 2016-2021 w Polsce.

---

¹⁹⁸ Sprawozdanie z działalności ARiMR za rok 2020, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 10.09.2021).

¹⁹⁹ Publikacja UE, *NA CZYM POLEGA WPR: Płatności bezpośrednie dla rolników w latach 2015-2020*, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/541f0184-759e-11e7-b2f2-01aa75ed71a1>, (data dostępu 10.10.2021).

²⁰⁰ Sprawozdanie z działalności ARiMR za 2016 rok; <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 20.09.2021).

Tabela 3. Liczba gospodarstw rolnych objętych systemem wsparcia bezpośredniego w Polsce oraz wartość kopert finansowych w latach 2016-2021

Rok	Liczba gospodarstw rolnych [mln]	Kwota w kopercie finansowej [mld zł]
2016	1,40	14,81
2017	1,34	14,90
2018	1,30	14,80
2019	1,30	15,30
2020	1,30	15,50
2021	1,30	15,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności ARiMR; <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu: 06.03.2022).

Koperta finansowa jest to łączna kwota przeznaczona dla Polski w ramach płatności bezpośrednich w danym roku. Liczba gospodarstw rolnych ubiegających się o dofinansowania w badanych latach oscylowała na bardzo podobnym poziomie. W 2016 roku liczba ta wynosiła najwięcej czyli 1,40 mln, a kwota maksymalna w kopercie finansowej wyniosła wówczas 14,81 mld zł, co jest najniższą kwotą w badanych latach. W roku następnym 1,34 mln gospodarstw rolnych starało się o dodatkowe fundusze, których pula całkowita wyniosła 14,90 mld zł, jest to wzrost kwoty w kopercie finansowej w porównaniu do 2016 roku. W kolejnych latach liczba gospodarstw rolnych ubiegających się o wsparcie oscylowała na tym samym poziomie (1,30 mln), a kwoty w kopertach finansowych wynosiły odpowiednio: 14,80 mld zł, 15,30 mld zł oraz 15,50 mld zł oraz 15,6 mld zł. Na podstawie przedstawionych danych widoczny jest spadek w liczbie gospodarstw rolnych, które wyrażają chęć i składają odpowiednie wnioski o wsparcie bezpośrednie. Powodem takiego zjawiska może być przede wszystkim to, że liczba gospodarstw rolnych w badanych latach spada. Zauważalny jest także wzrost kwot w kopertach finansowych w badanych latach.

W tabeli 4 przedstawione zostały kwoty jakie oferowane były w ramach wsparcia bezpośredniego z podziałem na poszczególne płatności.

Tabela 4. Kwoty za płatności bezpośrednie zrealizowane w Polsce w latach 2016-2021

Systemy wsparcia bezpośredniego	Kwota za płatność bezpośrednią [zł]					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Jednolita płatność obszarowa [ha]	462,05	461,59	459,19	471,64	483,79	487,62
Płatność za zazielenienie [ha]	310,10	309,77	308,18	316,54	323,85	327,26
Płatność dla młodych rolników [ha]	251,97	214,81	175,62	165,10	256,62	308,59
Płatność dodatkowa (redystrybucyjna) [ha]	172,79	177,02	178,01	184,98	182,02	184,54
Płatność niezwiązana do tytoniu [kg]	VIRGIN: 4,12 POZO- STAŁE: 2,89	VIRGIN: 3,82 POZO- STAŁE: 2,68	VIRGIN: 3,50 POZO- STAŁE: 2,46	VIRGIN: 3,28 POZO- STAŁE: 2,31	VIRGIN: 3,11 POZO- STAŁE: 2,19	VIRGIN: 3,18 POZO- STAŁE: 2,25
Płatność do powierzchni uprawy buraków cukrowych [ha]	1952,25	1563,46	1495,63	1524,18	1516,30	1547,13
Płatność do powierzchni uprawy pomidorów [ha]	1074,09	1654,30	3320,78	2250,81	2575,02	3371,12
Płatność do powierzchni uprawy truskawek [ha]	-	1118,75	1054,35	1136,95	1204,72	1313,93
Płatność do powierzchni uprawy lnu [ha]	289,54	374,86	486,12	569,14	492,28	558,70
Płatność do powierzchni uprawy konopi włókniстых [ha]	547,59	303,06	235,26	135,44	127,16	198,05
Płatność do bydła [sztuka]	256,20	291,03	263,04	302,77	326,76	336,73
Płatność do krów [sztuka]	322,62	371,46	373,70	387,29	412,11	426,51
Płatność do owiec [sztuka]	111,95	101,85	101,39	104,08	111,12	114,47
Płatność do kóz [sztuka]	68,25	60,08	54,78	51,95	52,57	51,56
Płatność do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno [ha]	-	Powyżej 75 ha: 303,26 Poniżej 75 ha: 606,52	Powyżej 75 a: 360,52 Poniżej 75 ha: 721,04	Powyżej 75ha: 382,90 Poniżej 75ha: 765,80	Powyżej 75 ha: 362,19 Poniżej 75 ha: 724,38	685,70
Płatność do powierzchni uprawy chmielu [ha]	2317	2198,06	2129,87	2054,33	2072,01	2087,75
Płatność do powierzchni uprawy ziemniaków skrobiowych [ha]	1287,75	1163,02	1065,89	1110,09	1128,24	1210,32
Płatność do powierzchni upraw roślin pastewnych [ha]	----- ---	386,46	438,71	463,71	468,05	457,46
Płatności do powierzchni upraw owoców miękkich [ha]	904,78	-	-	-	-	-
Płatności do powierzchni upraw roślin wysokobiałkowych [ha]	430,49	-	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności ARiMR w latach 2016-2020; <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu: 06.03.2023).

Za hektar obszaru znajdującego się w zakresie jednolitej płatności obszarowej najwięcej płacono w 2021 roku (487,62 zł). Najmniej proponowano w 2018 roku (459,19 zł). W kolejnych latach kwota ta wzrastała. Za hektar zazielenienia w latach 2016-2021 oferowano średnio 316 zł. Największa kwota jaką wypłacono za

hektar była w 2021 roku, wynosiła ona 327,26 zł, a najmniejsza w 2017 roku (309,77 zł). Kwota za hektar płatności dla młodych rolników w 2018 i 2019 roku notowała najniższe wartości, poniżej 200 zł, najwyższa wartość występowała w 2021 roku (308,59 zł). Za hektar płatności dodatkowej średnio można było otrzymać kwotę w wysokości około 180 zł. Płatność ta w badanych latach oscylowała w granicach tego samego poziomu. Płatność do uprawy tytoniu dzieli się m.in. na odmianę virgin. Największa wartość oferowana za kg tej odmiany odnotowana została w 2016 roku (4,12 zł), a najmniejsza w 2020 roku (3,11 zł). W ciągu badanych lat za kg pozostałych odmian tytoniu oferowano kwotę średnio 2,46 zł. Za hektar powierzchni buraków cukrowych oferowano kwoty poniżej 2000 zł (od 1495,63 w 2018 roku do 1563,46 w 2017 roku). W 2016 roku za hektar powierzchni uprawy pomidorów płacono kwotę 1074,09 zł, w 2021 roku kwota ta wzrosła do 3371,12 zł. W 2016 roku nie występowały płatności za hektar uprawy truskawek. Pierwsza z nich pojawiła się w roku następnym i wynosiła 1118,75 zł za hektar. W kolejnych latach notowano znikome zmiany i ostatecznie w 2021 roku płatność wynosiła 1313,93 zł. W kolejnej płatności, za hektar uprawy lnu oferowano niskie kwoty. Największa z nich była w 2019 roku (569,14 zł), najmniejsza zaś była w 2016 roku (289,54 zł). Płatność za hektar uprawy konopi włóknistych największą wartość odnotowała w 2016 roku (547,59 zł). Najniższa kwota oferowana za hektar tej uprawy wystąpiła w 2020 roku (127,16 zł). Kolejne kwoty to dopłaty do produkcji. Średnia wartość płatności za sztukę bydła, krów, owiec i kóz wynosiła w badanych latach odpowiednio: 296,09 zł; 382,28 zł; 107,48 zł; 56,53 zł.

Płatność za hektar uprawy roślin strączkowych na ziarno początkowo podzielono na dwa rodzaje: do 75 ha i powyżej 75 ha. Nie występowały one w 2016 roku. Pierwszy rodzaj płatności występuje powyżej 75 ha i kwota którą wypłacano za hektar najwyższa była w 2019 roku (382,90 zł). W drugim rodzaju płatności poniżej 75 ha płacono najmniej w 2017 roku (606,52 zł). W następnych latach była to kwota średnio o około 110 zł więcej. W 2021 roku była to jedna stawka – 685,70 zł. Za hektar uprawy chmielu płacono około 2000 zł, różnice w tym rodzaju płatności były znikome. W następnym systemie wsparcia bezpośredniego, w płatności za hektar ziemniaków skrobiowych najmniejsza proponowana wartość była w 2018 roku (1065,89 zł), najwyższa zaś w 2016 roku (2317 zł). W 2016 roku nie występowała natomiast płatność do powierzchni upraw roślin pastewnych. W roku następnym za hektar tej płatności oferowano kwotę rzędu 386,46 zł i w późniejszych latach odnotowywano ciągły wzrost. W 2020 roku była ona najwyższa i wynosiła 468,05 zł, w 2021 roku zmalała do 457,46 zł. Płatność do powierzchni upraw owoców miękkich oraz do powierzchni upraw roślin wysokobiałkowych występowały tylko w 2016 roku i wynosiły odpowiednio: 904,78 zł oraz 430,40 zł.

Reasumując, w badanych latach najwyższą jednostkową wartość w ramach systemów wsparcia bezpośredniego oferowano w przypadku dopłaty do powierzchni uprawy chmielu. Płatność ta przyznawana jest rolnikom, którzy posiadają swe gospodarstwa na terenach województwa lubelskiego, dolnośląskiego i wielkopolskiego²⁰¹. Uprawy chmielu wymagają odpowiednich warunków co wpływa na oferowaną wartość dopłat. Wśród dopłat do zwierząt największą kwotę proponowano dla rolników posiadających krowy. Najmniej zaś płacono za posiadanie kóz. Jednakże biorąc pod uwagę sumy zrealizowanych płatności należy podkreślić, że to jednolita płatność obszarowa odgrywa największe znaczenie dla rolników w Polsce.

W tabeli 5. przedstawione zostały sumy uzyskanych środków na płatności bezpośrednie w Polsce w latach 2016-2020.

W latach 2016-2021 łączna kwota jaka została pozyskana przez rolników w ramach płatności bezpośrednich wyniosła 61463,78 mln zł. Największy udział w płatnościach tych miała jednolita płatność obszarowa, której łączna suma w badanych latach wyniosła 26435,58 mln zł. Następną pozycją to płatność za zazielenienie (17526,11 mln zł); płatność dodatkowa (5171,33 mln zł); płatność do bydła (3067,61 ml zł) oraz do krów (2734,70 mln zł).

Płatności bezpośrednie są zatem jednym z kluczowych elementów wśród pomocy dla rolników, która zapewnia stabilizację ich dochodów²⁰². W latach 2004-2021 rolnikom wypłacono 217,64 mld zł w ramach systemów wsparcia bezpośredniego²⁰³. Mają one na celu zrekompensować uzyskanie niższych dochodów, w porównaniu do dochodów w innych działach gospodarki. Są one jednym z głównych powodów wzrostu dochodów rolniczych, które nie wynikają z poprawy efektywności²⁰⁴. Rolnicy prowadzą działalność, która w dużej mierze zależna jest od czynników zewnętrznych. Dlatego też bardzo ważnym aspektem, znacznie poprawiającym sytuację finansową rolnika, jest wsparcie z instytucji europejskiej oferowane w formach dopłat bezpośrednich. Na przestrzeni ostatnich kilku lat, stały się one pierwszorzędnym instrumentem Wspólnej Polityki Rolnej. Płatności bezpośrednie stabilizują dochody w gospodarstwach rolnych.

---

²⁰¹ Strona internetowa GOV, <https://www.gov.pl/web/arimr/platnosc-do-powierzchni-uprawy-chmielu-21>, (data dostępu 06.03.2023).

²⁰² A. Kurdyś-Kujawska, A. Strzelecka, A. Szczepańska-Przekota, D. Zawadzka, *Dochody rolnicze*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2019, s. 44.

²⁰³ Sprawozdanie z działalności ARiMR za 2021 rok, op. cit., (data dostępu 06.03.2023).

²⁰⁴ K. Babuchowska, R. Marks-Bielska, *Płatności bezpośrednie w kontekście dochodów polskich rolników*, „Problemy Rolnictwa Światowego” Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, vol. 11(26), nr 1, Warszawa 2011, s. 8-14.

Tabela 5. Płatności zrealizowane w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w Polsce w latach 2016-2021 [mln zł]

Wyszczególnienie	Lata					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Jednolita płatność obszarowa	4383,00	4226,50	4222,24	4355,50	4691,00	4557,34
Płatność za zazielenienie	2924,50	2747,20	2707,77	2946,10	3141,80	3058,74
Płatność dla młodych rolników	159,70	154,50	174,40	184,80	194,40	186,15
Płatność dodatkowa (redystrybucyjna)	846,10	845,70	871,10	873,40	883,00	852,03
Płatność niezwiązana do tytoniu	103,20	93,10	83,74	34,30	74,80	77,69
Płatność do powierz. uprawy buraków cukrowych	226,30	207,00	211,72	223,60	251,50	241,16
Płatność do powierzchni uprawy pomidorów	11,40	5,70	6,38	6,00	7,10	7,43
Płatność do powierzchni uprawy truskawek	0,00	0,00	27,71	26,70	31,20	30,80
Płatność do powierzchni uprawy lnu	1,60	1,60	1,48	1,50	1,70	1,64
Płatność do powierz. uprawy konopi włókniстых	0,10	0,10	0,09	0,10	0,20	0,15
Płatność do bydła	519,30	499,30	505,74	487,50	526,00	529,77
Płatność do krów	464,00	446,60	447,59	432,90	470,80	472,81
Płatność do owiec	10,10	11,70	13,19	12,80	13,90	13,52
Płatność do kóz	0,70	0,60	0,74	0,70	0,80	0,76
Płatność do powierzchni uprawy roślin strączkowych na ziarno	0,00	138,00	132,60	140,40	153,10	150,15
Płatność do powierzchni uprawy chmielu	2,70	2,40	2,53	2,50	2,70	2,56
Płatność do powierzchni uprawy ziemniaków skrobiowych	24,60	21,70	20,88	22,70	26,00	25,49
Płatność do powierzchni upraw roślin pastewnych	0,00	0,00	44,88	46,50	51,70	49,31
Płatności do powierzchni upraw owoców miękkich	45,90	26,70	0	0	0	0
Płatności do powierzchni upraw roślin wysokobiałkowych	193,30	45,90	0	0	0	0
Łącznie	9916,50	9474,30	9474,78	9798,00	10521,70	10257,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności ARiMR w latach 2016-2020; <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu: 20.09.2021).

W dalszej części badań dokonano oceny wykorzystania przez rolników w Polsce środków pochodzących z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. PROW jest to jeden z instrumentów pomocy w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Objęte są nią nie tylko gospodarstwa rolne, ale także wszelkiego

rodzaju działania dotyczące rozwoju ekonomiczno-społecznego obszarów wiejskich²⁰⁵. Plan rozwoju obszarów wiejskich opracowano na podstawie przepisów Unii Europejskiej. Oparto je głównie na podstawowym dokumencie będącym Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego, a także Rady Unii Europejskiej-1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku²⁰⁶. Pozostałe dokumenty, w których także określone są przepisy na mocy których funkcjonuje pomoc z PROW, to akty delegowane i wykonawcze Europejskiej Komisji. Instytucją wspierającą powyższy program jest Europejski Fundusz Rolny, z którego to między innymi pochodzą środki w ramach pomocy rolnikom.

Jednym z głównych celów wsparcia obszarów wiejskich jest wprowadzenie w sektor rolnictwa innowacyjności, która ma na celu zwiększyć konkurencyjność rolnictwa wśród innych sektorów gospodarki. Unijny program ma na celu realizację priorytetów takich, jak: wprowadzenie innowacji i ułatwienie transferu wiedzy, wzrost konkurencyjności każdego rodzaju gospodarki rolnej oraz poprawa rentowności wszystkich gospodarstw rolnych; znaczna poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i wzrost zainteresowania zarządzaniem ryzykiem w rolnictwie; chronienie, odtwarzanie i wzmacnianie ekosystemów, które zależne są od leśnictwa i rolnictwa; wsparcie efektywnego gospodarowania wszelkimi zasobami i zmiana mająca na celu przejście na gospodarkę niskoemisyjną będącą odporną na zmianę klimatu w następujących sektorach: spożywczym, rolny i leśnym. Aby zrealizować te priorytety wprowadzono odpowiednie działania, m.in.: premie dla młodych rolników, usługi doradcze, utworzenie grup producentów, odnowę wsi, modernizację gospodarstw rolnych.

W tabeli 6 przedstawione zostały wszystkie działania podjęte w celu realizacji priorytetów polityki PROW 2014-2020.

PROW jest jednym z zewnętrznych źródeł finansowania, który oparty jest na mechanizmie, mówiącym o wniesieniu kapitału dla podmiotów, które nie mają obowiązku go zwrócić. Sposobem na pozyskanie funduszy są różnego rodzaju dotacje z Unii Europejskiej, ale także z instytucji krajowych czy też międzynarodowych. Rolnik może ubiegać się także o wsparcie zwrotne, czyli pożyczki. W latach 2014-2020 budżet na realizację zadań w ramach działalności PROW wyniósł 13,6 mld euro, gdzie Europejski Fundusz Rolny przeznaczył 8,7 mld euro, a resztę budżetu stanowiły środki z budżetu publicznego wynoszące 4,9 mld euro²⁰⁷. ARiMR to instytucja, która pełni funkcje podmiotu i realizuje zadania

---

²⁰⁵ A. Mickiewicz, B. Mickiewicz, *Charakterystyczne cechy nowego programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020*, Roczniki Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, tom VII, z. 1, 2015, s. 153-158.

²⁰⁶ Sprawozdanie z działalności ARiMR za 2016 rok, op. cit., (data dostępu 28.10.2021).

²⁰⁷ Tamże, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 06.03.2023).

w zakresie programu PROW. Jest ona także agencją płatniczą realizującą płatności w ramach wymienionej pomocy udzielanej rolnikom. Instytucją zarządzającą w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich jest Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W tabeli 7 przedstawiony został budżet PROW z podziałem na poszczególne rodzaje pomocy²⁰⁸.

Tabela 6. Działania podjęte w celu realizacji priorytetów polityki PROW 2014-2020

Priorytet	Transfer wiedzy i innowacyjność	Konkurencyjność	Łańcuch żywnościowy	Ochrona ekosystemem	Efektywne gospodarowanie zasobami naturalnymi	Włączenie społeczne oraz rozwój gospodarczy
1.	Transfer wiedzy i innowacyjność	Premie dla młodych rolników	Przywrócenie potencjału produkcji rolnej	Działania rolno-środowiskowo-klimatyczne	Zalesienie oraz tworzenie terenu zalesionego	Premia na działalność pozarolniczą
2	Usługi doradcze	Płatności dla przekazujących małe gospodarstwa	Utworzenie grup producentów	Płatności związane z obszarem ONW		Odnowa wsi i podstawowe usługi
3	Współpraca	Rozwój usług doradczych	Targowiska - podstawowe usługi	Rolnictwo ekologiczne		Leader
4		Restrukturyzacja małych gospodarstw	Systemy jakości produktów rolnych	Scalanie gruntów		
5		Modernizacja gospodarstw rolnych	Przetwórstwo i marketing artykułów rolnych	Natura 2000-inwestycje		
				Inwestycje OSN		

Źródło: tabela stworzona na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu ARIMR, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 28.10.2021).

²⁰⁸ Stan na dzień 06.03.2023 r.

Tabela 7. Budżet przeznaczony na realizację PROW 2014-2020 w Polsce według działań [mln euro]

Podział budżetu ze względu na rodzaj pomocy oferowanej w ramach PROW	Budżet Polski
Transfer wiedzy i działalność informacyjna	58,0
Usługi doradcze oraz zarządzania gospodarstwem	152,0
Systemy jakości produktów rolnych oraz środków spożywczych	44,0
Inwestycje w środki trwałe	4 188,9
Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof	165,4
Rozwój działalności gospodarczej i gospodarstw	3 008,7
Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich	2 213,5
Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów	254,2
Tworzenie grup i organizacji producentów	262,4
Działania rolno-środowiskowo-klimatyczne	2 057,0
Rolnictwo ekologiczne	783,4
Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW)	2 562,4
Dobrostan zwierząt	211,3
Współpraca	123,6
Zarządzanie ryzykiem	108,5
Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER	966,7
Pomoc techniczna	478,1
Wyjątkowe tymczasowe wsparcie dla rolników i MSP w wyjątkowych sytuacjach, np. dotkniętych kryzysem COVID	273,4
Zobowiązania z tytułu strukturalnych rent, które zostały podjęte w latach programu 2004-2006 oraz 2007-2013	264,0
Łącznie	13 612,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania z działalności ARIMR za rok 2021, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agen-cji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa> (data dostępu 06.03.2023)

W latach 2014-2020 w ramach działalności PROW, największe kwoty zostały przeznaczone na inwestycje w środki trwałe. Budżet na to działanie wyniósł 4188,9 mln euro. Na rozwój działalności gospodarczej i gospodarstw przeznaczono 3008,7 mln euro. Stosunkowo wysoką wartość przeznaczono także na na-

stępujące działania: płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW) – 2 562,4 mln euro; podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich – 2 213,5 mln euro oraz na działania rolno-środowiskowo-klimatyczne 2 057,0 mln euro. Warto pokreślić, że w ramach PROW wyodrębniono także tymczasowe wsparcie dla rolników i MŚP w wyjątkowych sytuacjach, np. dotkniętych kryzysem COVID- 19. Na ten cel przeznaczono 273,4 mln euro. Łączna kwota zawarta w budżecie w ramach PROW w latach 2014-2020 wyniosła 13612,30 mln euro.

W tabeli 8 przedstawione zostały dane dotyczące liczby wniosków złożonych w ramach PROW, liczbę decyzji oraz kwoty przyznanych płatności z podziałem na województwa.

Tabela 8. Dane dotyczące przyznanej pomocy w ramach PROW 2014-2020 w Polsce według województw

Województwo	Liczba wniosków [tys.]	Liczba decyzji/umów [tys.]	Kwota płatności [mln zł]
Zachodniopomorskie	200,7	178,9	2249,4
Wielkopolskie	720,8	648,3	4747,8
Warmińsko-Mazurskie	330,0	293,1	3046,6
Świętokrzyskie	327,7	299,1	1714,6
Śląskie	191,9	171,7	1064,3
Pomorskie	254,7	227,4	2136,7
Podlaskie	653,3	603,6	3937,8
Podkarpackie	422,3	389,4	2011,9
Opolskie	76,5	67,3	879,7
Mazowieckie	1228,1	1102,6	5794,0
Małopolskie	457,1	412,5	2054,8
Łódzkie	645,4	595,7	2930,2
Lubuskie	158,1	143,0	1459,9
Lubelskie	641,9	573,0	4201,2
Kujawsko-Pomorskie	303,1	275,8	2563,7
Dolnośląskie	207,2	184,2	1819,2
Bez podziału	1,3	1,2	818,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania z działalności ARiMR za rok 2021, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agen-cji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 06.03.2023).

W ramach działania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2014-2020 w Polsce złożono łącznie 6820,1 tys. wniosków, gdzie pierwsze miejsce pod względem liczby złożonych wniosków zajmuje województwo mazowieckie (1228,1 tys.). Wydano tam również najwięcej decyzji 1102,6 tys., a kwota jaką uzyskano w ramach płatności wynosi 5749,0 mln zł. Drugim województwem, w którym złożono także bardzo dużą liczbę wniosków o przyznanie funduszy jest wielkopolskie. Z tego obszaru 720,8 tys. rolników złożyło wnioski, wydano 648,3,8 tys. decyzji, a łączna kwota przyznana na ten obszar wyniosła 4747,8 mln zł. Liczba złożonych wniosków związana jest m.in. z liczbą gospodarstw rolnych prowadzących działalność na tym obszarze.

W ramach wsparcia z PROW na lata 2014-2020 łączna kwota²⁰⁹ uzyskana przez rolników wyniosła 43648,60 mln zł. Programy rozwojowe i instrumenty finansowe takie, jak PROW stymulują zmiany obszarów wiejskich²¹⁰.

W ostatnim etapie badań dokonano oceny systemów wsparcia rolników w zakresie źródeł krajowych. W tym celu dokonano oceny wykorzystania preferencyjnych kredytów inwestycyjnych oraz kłóskowych.

W latach 2015-2021 ARiMR prowadziła pomoc oferowaną w ramach dopłat do oprocentowania kredytów, poprzez którą koszty kredytu były niższe od kredytów komercyjnych²¹¹. Pomoc ta była przyznawana na podstawie zasad udzielania preferencyjnych kredytów. Przepisy te zostały wprowadzone w 2015 roku, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 27.01.2015 roku w sprawie szczegółowego zakresu i sposobów realizacji niektórych zadań ARiMR, a także na podstawie przepisów unijnych²¹².

Na przestrzeni ostatnich lat została udzielona pomoc w formie²¹³:

- dopłat do oprocentowania w spłacie kredytu w ramach linii kredytowych
  1. kredyt na inwestycje w rybactwie śródlądowym i rolnictwie (linia RR),
  2. kredyt na zakup różnych użytków rolnych (linia Z),

²⁰⁹ <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 06.03.2023).

²¹⁰ B. M. Wawrzyniak, *Stopień wykorzystania instrumentów wsparcia w ramach działania rozwój gospodarstw i działalności rolniczej PROW 2014-2020*, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 1'2021(103), s. 42-43.

²¹¹ A. Rosa, *Kredyty preferencyjne jako forma finansowania działalności rolniczej w Polsce*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, nr 91, Warszawa 2011, s. 97-100.

²¹² Rozporządzenie Komisji (UE) nr 702/2014 z dn. 25 czerwca 2014 r. uznającego niektóre kategorie pomocy w sektorach rolnym i leśnym oraz na obszarach wiejskich za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 193 z 1.07.2014) oraz rozporządzeń Komisji (UE) w zakresie stosowania pomocy *de minimis*.

²¹³ Czyt. dalej Sprawozdania z działalności ARiMR, op. cit., (data dostępu 06.03.2023).

3. kredyt na inwestycje w różnego rodzaju przetwórstwa np. ryb, skorupiaków i mięczaków, produktów rolnych, a także na zakup udziałów i akcji (linia PR),
  4. kredyt na spłatę zadłużenia, które powstało w związku z prowadzeniem rolniczej działalności (linia KR),
  5. kredyt klęskowy na wznowienie produkcji, w których wystąpiły szkody na skutek suszy, gradu, deszczu nawalnego itp.
- kredytu z częściową spłatą kapitału na zakup przez młodych rolników różnych użytków rolnych (linia MRcsk).

Kredyty preferencyjne udzielane są w ramach określonych linii kredytowych. Ich głównym zadaniem jest uporządkowanie wszystkich określonych celów przeznaczenia środków, które zostały pozyskane w formie kredytu²¹⁴. Linie kredytu ulegają zmianom²¹⁵.

Zastosowanie kredytów preferencyjnych w rolnictwie jest jedną z ważniejszych kwestii dotyczących finansów gospodarstwa. Ze względu na przepisy mają one szerokie przeznaczenie, co prowadzi do realizacji wielu zadań. Udzielone kredyty pozwalają rolnikom na pokrycie strat jakie ponieśli poprzez wystąpienie suszy, czy innych klęsk żywiołowych. W tabeli 9 przedstawione zostały kwoty udzielonych kredytów preferencyjnych w latach 2015-2021.

W badanych latach największa łączna kwota udzielonych kredytów na inwestycje w rybactwie i rolnictwie występowała w 2015 roku, była to kwota rzędu 606,9 mln zł, jest to o 109,6 mln zł więcej niż w roku kolejnym. W 2017 roku kwota udzielonych kredytów w tej kategorii zmniejszyła się o 108,2 mln w stosunku do roku poprzedniego. W późniejszych latach pozycja ta także odnotowywała spadek, a w roku 2020 kwota udzielonych kredytów oscylowała na poziomie 56 mln zł. Jest to aż o 550,9 mln zł mniej niż w 2015 roku. Największa kwota na jaką udzielono kredytów na zakup użytków rolnych oscylowała na poziomie 505,3 mln zł i występowała w 2016 roku. Rok wcześniej kwota ta była mniejsza o 34 mln zł. W 2017 roku kwota zmniejszyła się o 25,4 mln zł w porównaniu z 2016 rokiem. W kolejnym 2018 roku kwota udzielonych pożyczek zmniejszyła się do poziomu 287,5 mln zł. W 2019 roku wzrosła ona o 59,5 mln zł w porównaniu z rokiem poprzednim. W ostatnim badanym okresie udzielono kredytów na kwotę 145,3 mln zł i była to wówczas najmniejsza udzielona pomoc. Łączna kwota na jaką udzielone zostały kredyty na zakup użytków rolnych wyniosła 2236,3 mln zł. Jest to o 263,5 mln zł więcej niż kwota udzielona w ramach kredytów na inwestycje w rybactwie i rolnictwie. Kolejnym rodzajem kredytów udzielonych w ramach krajowego wsparcia rolnictwa są pożyczki przeznaczone na cel inwestycji w przetwórstwie. Powyższy rodzaj udzielonych kredytów jest

---

²¹⁴ A. Rosa., op. cit., s. 97-100.

²¹⁵ Czyt. dalej Sprawozdania z działalności ARiMR, op. cit., (data dostępu 06.03.2023).

niewielkim odsetkiem wśród wszystkich udzielonych kredytów w badanych latach.

Tabela 9. Kwota kredytów preferencyjnych z dopłatą ARMiR do oprocentowania i kredytów z częściową spłatą kapitału udzielonych rolnikom w Polsce w latach 2015-2021

Linie kredytowe	Łączna kwota udzielonych kredytów [mln zł]						2021
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Kredyty na inwestycje w rybnictwie śródlądowym i rolnictwie (RR)	606,9	497,3	389,1	243,4	180,1	56,0	-
Kredyty na zakup użytków rolnych (Z)	471,3	505,3	479,9	287,5	347,0	145,3	-
Kredyty na inwestycje w przetwórstwie (PR)	0,4	3,6	1,6	0	0	0	-
Kredyty z częściową spłatą kapitału (MRcsk)	354,0	0	0	0	0	14,5	32,9
Kredyty obrotowe nieoprocentowane dla producenta rolnego	0	52,4	0	0	0	0	-
Kredyty na spłatę zobowiązań cywilnoprawnych (ZC)	0	0	80,7	0	0	0	-
Kredyty na zakup środków do produkcji rolnej (KSP)	0	0	0	1,7	0	0	-
Kredyt na restrukturyzację zadłużenia (KR)							0,5
Łącznie	1432,6	1058,6	951,3	532,6	527,1	215,8	33,4

Źródło: tabela stworzona podstawie sprawozdań z działalności ARiMR w latach 2015-2021; <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa> (data dostępu 06.03.2023).

W 2015 roku udzielono kredytów na kwotę rzędu 0,4 mln zł. Największą wartość udzielonych kredytów odnotowano w 2016 roku (3,6 mln zł), jest to kwota o 2 mln większa niż w 2017 roku. W następnych latach kredytów w ramach inwestycji w przetwórstwie nie udzielono. Kredyty z częściową spłatą kapitału występowały tylko w 2015 i 2020 roku. W pierwszym badanym okresie była to kwota 354 mln zł, czyli o 339,5 mln zł więcej niż w ostatnim badanym roku. Łączna suma udzielonych pożyczek w powyższym kryterium wyniosła 368,5 mln zł. Jest to kwota o 316,1 mln zł wyższa w porównaniu z kredytami obrotowymi nieoprocentowanymi, które skierowane zostały dla producentów rolnych. Ten rodzaj kredytów występował tylko w 2016 roku. Kredyty na spłatę zobowiązań cywilnoprawnych zostały udzielone tylko w 2017 roku, na kwotę 80,7 mln zł. Ostatnim rodzajem przyznanej pomocy jest kredyt na zakup środków, służących do produkcji rolnej. Kwota na jaką zostały udzielone pożyczki w tym zakresie wyniosła 1,7 mln zł (2018 rok). Największa, łączna suma udzielonych kredytów osiągnęła wartość rzędu 1432,6 mln zł w 2015 roku, przyznano wówczas 4461

kredytów. Rok później zmniejszyła się ona o 374 mln zł, a liczba uzyskanych kredytów wyniosła 5625. W 2017 roku udzielono 3506 kredytów na łączną kwotę 951,3 mln zł. W latach 2018-2019 kwota ta zanotowała spadek do poziomu około 530 mln zł, a liczba przyznanych kredytów²¹⁶ wyniosła wówczas 4008. W 2020 roku kwota przyznanej pomocy na wsparcie rolnictwa była najmniejsza i wyniosła 215,8 mln zł przy liczbie zaledwie 874 kredytów. W 2021 roku natomiast wyodrębniono wyłącznie linię kredytów z częściową spłatą kapitału oraz kredyt na restrukturyzację zadłużenia. Kredyty te zostały przeznaczone m.in. na zakup przez młodych rolników 920 ha użytków rolnych, z czego przeważająca część dotyczyła powiększenia już istniejącego gospodarstwa²¹⁷.

Z uwagi na duże ryzyko przyrodnicze gospodarstwa rolne mają także możliwość pozyskania wsparcia finansowego z tytułu kredytów klęskowych. W tabeli 10 przedstawiono kwoty udzielonych kredytów klęskowych w latach 2015-2021.

Tabela 10. Kwota kredytów klęskowych z dopłatą ARMiR do oprocentowania udzielonych rolnikom w Polsce w latach 2015-2021

Rodzaj kredytu klęskowego	Łączna kwota udzielonych kredytów [mln zł]						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kredyt inwestycyjny	0,10	0,10	0,00	0,06	0,11	0,00	0,00
Kredyt obrotowy	205,10	540,9	95,60	606,81	957,91	561,22	36,4
Łącznie	205,20	541,0	95,60	606,87	958,02	561,22	36,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności ARiMR, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 27.02.2022r.).

Kredyty klęskowe to rodzaj pomocy, który pozwala wznowić produkcję na obszarach, gdzie wystąpiły różnego rodzaju klęski żywiołowe. Wszystkie przepisy dotyczące tego rodzaju kredytów zawarte są w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22.01.2009 roku²¹⁸. W badanym okresie przyznano kredyty o łącznej wartości 3004,31 mln zł. Główny udział w przyznanej pomocy miał kredyt obrotowy, którego łączna przyznana suma oscylowała na poziomie 3003,94 mln zł. W latach 2015-2021 kredytów inwestycyjnych przyznano 13, na łączną kwotę 0,37 mln zł. Kredyty to obce źródło finansowania gospodarstwa rolnego, które

²¹⁶ Czyt. dalej Sprawozdania z działalności ARiMR, op. cit., (data dostępu 06.03.2023).

²¹⁷ Sprawozdanie z działalności ARiMR za rok 2021, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 06.03.2023).

²¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 22.01.2009r. w sprawie realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. z 2009 r. Nr 22, poz. 121 ze zm.).

stanowi bardzo ważną rolę przy rozwoju gospodarstw rolnych, a także przy odbudowie produkcji, która została zniszczona poprzez klęski żywiołowe.

4. Wnioski

W opracowaniu zaprezentowano finansowe instrumenty wsparcia rolnictwa w Polsce. Wykorzystano dane pochodzące ze sprawozdań ARiMR. Celem badań była analiza uwarunkowań finansowych systemów wsparcia rolnictwa w Polsce. Sytuacja finansowa gospodarstw rolnych to jeden z najważniejszych aspektów, który dotyczy obszarów wiejskich. W celu realizacji określonego celu omówione zostały wybrane systemy wsparcia finansowego, które oferowane są na poziomie Unii Europejskiej oraz przez Polskę.

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

- Liczba gospodarstw rolnych w Polsce stopniowo się zmniejsza przy jednoczesnym wzroście średniej powierzchni użytków rolnych ogółem.
- Jednym z kluczowych elementów wsparcia rolnictwa w Polsce są płatności bezpośrednie, wśród których największy udział ma jednolita płatność obszarowa. Pomoc oferowana w ramach płatności pozwala na stabilizację dochodów gospodarstw rolnych. W ciągu badanych lat łączna kwota pozyskana przez rolników w Polsce opiewa na 61463,78 mln zł, z czego 26435,58 mln zł stanowi jednolitą płatność obszarową.
- Poprzez szerokie ujęcie pomocy oferowanej przez UE wyróżnia się także Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, w ramach którego w latach 2014-2020 przeznaczono 13612,30 mln euro na pomoc dla obszarów wiejskich w Polsce.
- W zakresie finansowych systemów wsparcia rolnictwa istniejących na szczeblu krajowym wyróżnić należy preferencyjne kredytowanie. Właściciele gospodarstw rolnych niechętnie korzystają z kapitału obcego, jednakże kredyty preferencyjne wyróżniają się niższym oprocentowaniem w porównaniu do kredytów komercyjnych. Badania wskazują na wykorzystanie przez rolników kredytów inwestycyjnych oraz na wzrost zainteresowania rolników, dotyczącego kredytów klęskowych, szczególnie obrotowych.

Poprzez pomoc, jaka oferowana jest przez UE oraz Polskę, rolnicy mogą rozwijać swój majątek, wprowadzać innowacje, czy też powiększać gospodarstwa. Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzono, że finansowe systemy wsparcia są jednym z najważniejszych źródeł wsparcia dochodu gospodarstw rolnych w Polsce oraz wspierają szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich w Polsce.

Literatura

A. Rosa, *Kredyty preferencyjne jako forma finansowania działalności rolniczej w Polsce*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, nr 91, Warszawa 2011.

Babuchowska K., Marks-Bielska R., *Płatności bezpośrednie w kontekście dochodów polskich rolników*, „Problemy Rolnictwa Światowego” Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, vol. 11(26), nr 1, Warszawa 2011.

Czerwińska-Kayzer D., *Kredyt preferencyjny - źródło kapitału w gospodarstwach rolnych*, Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu, Ekonomia 1, 2002.

Felczak T., *Źródła finansowania działalności indywidualnych gospodarstw rolniczych w opinii zarządzających*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 74, tom 2, Szczecin 2015.

Kata R., *Asymetria informacji jako przyczyna ograniczeń kredytowych w rolnictwie*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, nr 88, Warszawa 2011.

Kurdyś-Kujawska A., Strzelecka A., Szczepańska-Przekota A., Zawadzka D., *Dochody rolnicze: determinanty - zróżnicowanie - stabilizacja*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2019.

Laska D., Wicki L., *Rodzaje ryzyka w działalności rolniczej oraz ich postrzeganie przez rolników*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” Zeszyty Naukowe SGGW, nr 95, Warszawa 2012.

Mądra M., *Źródła finansowania inwestycji w indywidualnych gospodarstwach rolniczych*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki Naukowe, tom XI, nr 1, Warszawa 2009.

Mickiewicz A., Mickiewicz B., *Charakterystyczne cechy nowego programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, tom VII, z. 1, 2015.

Ryś-Jurek R., *Bezpieczeństwo finansowe i stabilność finansowa gospodarstw rolnych w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2023.

Soliwoda M., Herda-Kopańska J., Gorzelak A., Pawłowska-Tyszko J., *Instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie – rozwiązania krajowe i międzynarodowe*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwowy Instytut Badawczy, Rolnictwo Polskie i UE 2020+ Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje, Warszawa 2016.

Strzelecka A., Zawadzka D., *Savings as a Source of Financial Energy on the Farm—What Determines the Accumulation of Savings by Agricultural Households? Model Approach*, „Energies” 2023, 16(2), 696.

Szafraniec-Siluta E., Zawadzka D., Strzelecka A., *Application of the logistic regression model to assess the likelihood of making tangible investments by agricultural enterprises*, „Procedia Computer Science” 2022, vol. 207.

Wawrzyniak B.M., *Stopień wykorzystania instrumentów wsparcia w ramach działania rozwój gospodarstw i działalności rolniczej PROW 2014-2020*, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 1'2021(103).

Zawadzka D., Szafraniec-Siluta E., Strzelecka A., *Debt as a Source of Financial Energy of the Farm- What Causes the Use of External Capital in Financing Agricultural Activity? A Model Approach*, „Energies” 2021, 14(14).

Akty prawne

Rozporządzenie Komisji (UE) nr 702/2014 z dn. 25 czerwca 2014 r. uznającego niektóre kategorie pomocy w sektorach rolnym i leśnym oraz na obszarach wiejskich za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 193 z 1.07.2014).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 22.01.2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. z 2009 r. Nr 22, poz. 121 ze zm.).

Inne

<https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 28.10.2021).

Publikacja UE, NA CZYM POLEGA WPR: Płatności bezpośrednie dla rolników w latach 2015-2020, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/541f0184-759e-11e7-b2f2-01aa75ed71a1>, (data dostępu 10.10.2021).

Sprawozdanie z działalności ARiMR za 2016 rok; <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 20.09.2021).

Sprawozdanie z działalności ARiMR za rok 2020, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 10.09.2021).

Sprawozdanie z działalności ARiMR za rok 2021, <https://www.gov.pl/web/arimr/sprawozdania-z-dzialalnosci-agencji-restrukturyzacji-i-modernizacji-rolnictwa>, (data dostępu 06.03.2023).

Strona internetowa ARiMR, <https://www.gov.pl/web/arimr/platnosc-do-powierzchni-uprawy-chmielu-21>, (data dostępu 20.09.2021).